

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ
ВЕЋЕ ЗА МАСТЕР, СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ И ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: Бојана Ј. Дрљан

Тема: Лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовao Комисију: 26.09.2017. године, Веће за мастер, специјалистичке и докторске студије, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

Састав Комисије:

1. проф. др Миле Вуковић, редовни професор, ужа научна област *Поремећаји језика*, изабран у звање редовног професора 16.03.2011. године, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
2. проф. др Славица Голубовић, редовни професор, ужа научна област *Поремећаји језика*, изабрана у звање редовног професора 3.4.1998. године, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
3. проф. др Мирјана Петровић Лазић, редовни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, ужа научна област *Поремећаји говора*, изабрана у звање редовног професора 8.7.2011. године, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
4. проф. др Весна Половина, редовни професор, ужа научна област *Опита лингвистика*, изабрана у звање редовног професора 18.05.2001. године, Универзитет у Београду – Филолошки факултет.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме: Бојана (Јован) Дрљан

Датум рођења, општина, република: 01.09.1977. године, Котор, Црна Гора.

Основне студије завршила је на Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију 2001. године, са просечном оценом 9,13. Последипломске магистарске студије уписала је 2002. године такође на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, а 2009. године је уписала докторске академске студије на истом Факултету. Испите на докторским академским студијама положила је са просечном оценом 9,70.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ЛЕКСИЧКЕ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ СА СПЕЦИФИЧНИМ ЈЕЗИЧКИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација "**Лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем**" написана је на 242 стране, уз додатних 8 страна прилога (Тест глагола, биографија кандидата и изјава о ауторству, истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и коришћењу). Дисертација садржи 53 табеле, 59 графика и 1 слику. Рукопис, коме претходи резиме на српском и енглеском језику садржи следећа поглавља: Увод (од 1. до 3. стране), Теоријска разматрања (од 3. до 38. стране), Проблем, циљеви и задаци истраживања (од 38. до 42. стране), Методологија истраживања (од 42. до 55. стране), Резултате истраживања (од 55. до 150. стране), Дискусија (од 150. до 202. стране), Тестирање хипотеза (од 202. до 208. стране), Закључци (од 208. до 214. стране), Литература (од 214. до 243. стране) и Прилози (од 243. до 249. стране).

Литературу чини 286 библиографских јединица, од тога 273 (94,45 %) иностраних наслова и 13 (4,55 %) домаћих. Издања у последњих пет година обухватају 16 референци. Од тог броја 12 су стране референце, а 4 домаће. Издања у последњих десет година обухватају 69 референци. Одређен број референци старијих од десет година представљају историјски осврт на обрађивану проблематику.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Уводни део рукописа докторске дисертације посвећен је разматрању значаја испитивања лексичких способности код деце са поремећајем у језичком развоју. Полазећи од чињенице да лексикон представља комплексан конструкт, који укључује складиштење, евоцирање и интеграцију језичких података, кандидат истиче значај испитивања свих димензија лексикона у циљу утврђивања природе лексичко-семантичких дефицита код деце са поремећајем развоја језика.

Поглавље **Теоријска разматрања** садржи пет делова, у којима се разрађују: концепт структуре и организације лексикона, лексичке способности деце типичног језичког развоја, специфични језички поремећај, лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем и утицај ризико фактора на развој лексичких способности.

У првом делу детаљно су приказана теоријска разматрања структуре и организације лексикона, са посебним освртом на општеприхваћен модел Бока и Левелта, који укључује три нивоа лексичке реперезнатције (концептуални ниво, ниво леме и ниво лексеме).

У другом делу детаљно је приказан развој лексикона код деце типичног развоја. Посебна пажња посвећена је динамици развоја именица и галгола. Овако исцрпан приказ

развоја лексикона код деце типичног развоја омогућава утврђивање нивоа оштећења лексичке грађе у случају поремећаја у језичком развоју.

У трећем делу кандидат сажето представља теоријска разматрања специфичног језичког поремећаја. Изнета су два основна гледишта: прво да деца са специфичним језичким поремећајем имају одожен развој језичких способности и друго да таква деца испољавају абнормалан образац развоја језичких способности. Истакнуто је да ниједно наведено становиште не даје потпуно објашњење специфичног језичког поремећаја, те да је у сваремној теорији предложен нови приступ, који укључује основне компоненте претходна два становишта, али уводи и додатне компоненте које су предмет актуелних истраживања у сагледавању природе специфичног језичког поремећаја. У овом делу су приказана и досадашња знања о специфичностима развоја појединих компоненти језичке структуре код деце са специфичним језичким поремећајем.

С обзиром на предмет истраживања, у четвртном делу поглавља *Теоријска разматрања* детаљно су приказани емпиријски подаци досадашњих истраживања деце са специфичним језичким поремећајем. Дат је приказ података о усвајању речи и лексикона, способности налажења речи при именовану појмова, стратегијама лексичко-семантичког процесирања и употребе речи у спонтаном говору.

Пети део овог поглавља садржи приказ података о утицају ризико фактора на лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем.

Овако конципиран теоријски оквир даје систематичан и свеобухватан увид у проблематику истраживања, која је операционализована дефинисањем **Предмета истраживања**. Предмет овог истраживања представља утврђивање лексичких способности и дефицита у лексичко-семантичком развоју код деце са специфичним језичким поремећајем. Овако дефинисан предмет истраживања заснован је на чињеници да је мали број досадашњих истраживања био усмерен на проучавање лексичких способности, као и то да се објашњење лексичких дефицита код ове деце често тражи у оштећењу фонолошких и синтаксичких способности. Поређење нивоа развоја лексичких способности код деце са специфичним језичким поремећајем (СЈП) и деце типичног језичког развоја (ТЈР) представља настојање да се утврди однос лексичко-семантичког дефицита и развоја језичке структуре.

Овако формулисана проблем истраживања, заснована на савременим теоријским концептима и истраживачких студијама, адекватно је научно утемељена.

На основу дефинисаног проблема истраживања, формулисани су следећи циљеви:

1. да се утврди способност налажења лексичких јединица на тестовима именовања код деце са специфичним језичким поремећајем и деце типичног језичког развоја;
2. да се утврде стратегије процесирања лексичких јединица и њихов однос са способношћу евоцирања појединачних речи, код деце са специфичним језичким поремећајем и деце типичног језичког развоја;
3. да се утврди однос између продукције и разноврсности садржајних (именице, глаголи, придеви и прилози који потичу од садржајних речи) и функционалних речи,

као и других речи које немају ванјезички садржај (заменице, помоћни глаголи, предлози, везници и прилози који потичу од заменица) код деце са специфичним језичким поремећајем и деце типичног језичког развоја;

4. да се утврди способност налажења лексичких јединица у спонтаном говору код деце са специфичним језичким поремећајем и деце типичног језичког развоја.

За реализацију постављених циљева истраживања дефинисани су следећи *задачи*:

1. прикупљање података о демографским карактеристикама испитаника, присуству/одсуству ризико фактора могуће неуролошке дисфункције и доминантном језику;
2. процена способности налажења речи на тестовима именовања;
3. процена стратегија процесирања појединих врста речи;
4. процена способности употребе садржајних речи у спонтаном говору;
5. испитивање односа способности евоцирања речи на различитим тест задацима
6. испитивање односа лексичко-семантичких способности испитаника са специфичним језичким поремећајем и испитаника контролне групе, као и испитивање лексичко-семантичких способности у односу на присуство/одсуство ризико фактора могуће церебралне дисфункције.

Поглавље **Методологија истраживања** садржи начин формирања и опис узорка, ток и начин прикупљања података и статистички метод који је у складу са предметом и циљевима истраживања.

Формирање и опис узорка. Узорак је чинило 115 испитаника узраста од пет до осам година без неуролошког оштећења, сензорних и тешких телесних оштећења, просечне или натпросечне интелигенције. Узорак је подељен у две групе, експерименталну и контролну. Експерименталну групу је чинило 60 испитаника код којих је дијагностикован специфични поремећај у развоју језика експресивног типа, док је контролну групу чинило 55 деце типичног језичког развоја. У узорак су укључени само испитаници којима је матерњи језик српски.

Експериментална група је подељена у две подгрупе:

1. прву групу чинило је 30 испитаника са специфичним језичким поремећајем, без података о присуству ризико фактора могуће неуролошке дисфункције;
2. другу групу чинило је 30 испитаника са специфичним језичким поремећајем и присуством пренаталних, перинаталних и раних постнаталних ризико фактора за неуролошку дисфункцију.

Инструменти истраживања. Тестирање способности именовања објеката извршено је помоћу Бостонског теста именовања, док је процена способности именовања активности извршена помоћу Теста именовања глагола који је, на основу Дечјег

фреквенцијског речника српског језика, посебно конструисан за ово истраживање.

Процена стратегија процесирања лексичких јединица извршена је применом Теста слободних асоцијација речи (Kent i Rosanoff, 1910), који је допуњен одређеним бројем глагола.

Процена усменог дискурса извршена је помоћу анализе укупне лексичке разноврсности и разноврсности садржајних речи у издвојеним сегментима узорака спонтаног говора. Узорак спонтаног говора је добијен путем причања приче, а као стимулус задатак коришћена је бајка „Пепељуга“. Подаци о скору укупне лексичке разноврсности су добијени на основу броја различитих речи и дељења тог броја са укупним бројем продукованих речи, у овом случају 150 речи. Разноврсност садржајних речи процењивана је дељењем различитих садржајних речи са укупним бројем садржајних речи у анализираном сегменту узорака, у овом случају 60.

Истраживање је спроведено у периоду од маја 2016. до фебруара 2017. године. Прикупљање података и тестирање испитаника из екперименталне групе извршено је у Заводу за психофизиолошке поремећаје и говорну патологију „Др Цветко Брајовић“ у Београду. Прикупљање података и тестирање испитаника прешколског узраста из контролне групе спроведено је у ПУ Звездара у Београду, а раног школског узраста у ОШ „Иван Горан Ковачић“ такође у Београду.

У обради добијених података примењене су следеће статистичке методе: мере дескриптивне статистике (аритметичка средина, стандардна девијација и распон постигнућа), и методе инференцијалне статистике (χ^2 тест, једнофакторска, двофакторска и трофакторска анализа варијансе, Пирсонов коефицијент корелације и линеарна регресија).

За све статистичке анализе коришћен је α ниво од 0,05, односно $p < 0,05$.

Поглавље **Резултати истраживања** садржи табеларну и текстуалну презентацију и елаборацију резултата, структурисану према циљевима и задацима истраживања. У складу са циљевима истраживања, најпре су приказани резултати процене именована објеката и активности, затим следи приказ резултата процене на Тесту слободних асоцијација речи, и на крају су приказани резултати процене лексичке разноврсности. Добијени резултати анализирани су у односу на пол, испитивани узраст и присуство/одуство ризико фактора могуће церебралне дисфункције. Применом метода дескриптивне статистике утврђени су степен овладаности именованем визуелно приказаних објеката и активности, заступљеност појединих типова одговора на тесту слободних асоцијација речи, мера укупне лексичке разноврсности и разноврсности садржајних речи у наративном дискурсу, како код испитаника са специфичним језичким поремећајем, тако и код испитаника типичног језичког развоја. Разлике у постигнућу на примењеним тестовима према дефинисаним независним варијаблама испитане су применом једнофакторске, двофакторске и трофакторске анализе варијансе. У случајевима независне варијабле са више од два нивоа, за утврђивање статистички значајних разлика коришћен је *Scheffe post-hoc* метод. Утврђивање односа између појединих варијабли вршено је помоћу Пирсоновог

коэффициента корелације, док је линеарна *Stepwise* регресија коришћена за утврђивање предиктивне вредности постигнућа на тестовима изолованог именовања и лексичког процесирања на лексичку разноврсност.

Поглавље **Дискусија**, које кореспондира са циљевима истраживања, садржи детаљну анализу добијених резултата у односу на досадашња сазнања и налазе других студија. Подаци о именовању објеката и активности, стратегијама лексичког процесирања и лексичке разноврсности, код испитаника са СЈП и испитаника ТЈР размотрени су у светлу савремених теоријских поставки, истраживачких налаза и практичних импликација.

Поглавље **Закључци** садржи сумацију резултата, операционализовану у складу са постављеним циљевима и задацима. У закључцима су на систематизован начин приказани кључни резултати истраживања. На крају овог поглавља наведене су практичне импликације и ограничења студије, као и препоруке за будућа истраживања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Drljan, B., Vuković, M. (2017). *Leksička raznovrsnost u narativnom dikursu dece sa specifičnim jezičkim premećajem. Specijalna edukacija i rehabilitacija* (у штампи). М51
2. Дрљан, Б., Вуковић, М. (2017). Конфронтационо именовање код деце са специфичним језичким поремећајем и неспецифичним променама електроенцефалографских активности. Национални скуп „*Превенција развојних сметњи и проблема у понашању*” (у штампи). М63
3. Дрљан, Б., Вуковић, М., Јовановић Симић, Н., & Петровић Лазић, М. (2016). Слободне асоцијације речи код деце са специфичним језичким поремећајем. Национални скуп *Социјална инклузије деце са развојним сметњама и проблемима у понашању*, Зборник радова, Београд 06.12.2016., Универзитет у Београду, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, [уредник: проф. др Миле Вуковић] стр. 111-120. ИСБН 978-86-6203-089-4 М63

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључна разматрања су концептуализована у складу са дефинисаним циљевима и задацима истраживања.

Први задатак истраживања односио се на процену способности налажења речи на тестовима именовања;

Именовање објеката. Између испитаника са СЈП и испитаника ТЈР нађене су значајне разлике у погледу броја тачних одговора, семантичких, асемантичких и

фонолошких грешака, као и у погледу броја омисија одговора. Испитаници са СЈП су продуковала значајно мање тачних одговора и значајно више грешака на Бостонском тесту именована (БТИ), као и значајно више омисија одговора, што показује да ова деца имају мањи опсег вокабулара и лексичко-семантичке дефиците у домену именица.

Именовање активности. Између испитаника са СЈП и испитаника ТЈР нађене су значајне разлике у погледу броја тачних одговора типова грешака и броја омисија одговора. Испитаници са СЈП су продуковала значајно мање тачних одговора и значајно више грешака на Тесту глагола (ТГ), као и значајно више омисија одговора, што показује да ова деца, имају мањи опсег вокабулара и лексичко-семантичке дефиците у домену глагола.

Други истраживачки задатак односио се на процену стратегија процесирања појединих врста речи. Резултати истраживања су показали да деца са СЈП дају значајно мање парадигматских и синтагматских одговора на Тесту асоцијација речи (ТАР) и значајно више развојно незрелих, ехолаличних, одговора, као и да значајно више изостављају одговоре у поређењу са испитаницима ТЈР. Овакви подаци показују да деца са СЈП испољавају дефицит у домену лексичко-семантичког процесирања који се манифестује сиромашним семантичким пољима, slabим везама унутар категорије појмова, као и тешкоћама у активацији лексичко-семантичког система.

Четврти истраживачки задатак обухватио је процену укупне лексичке разноврсности и употребе садржајних речи у спонтаном говору. Резултати истраживања показују да деца са СЈП имају значајно нижа постигнућа у домену укупне лексичке разноврсности и разноврсности садржајних речи у поређењу са децом ТЈР. Овакви подаци показују да деца са СЈП значајно мање употребљавају садржајне речи и речи које које нису пунозначне, у поређењу са њиховим вршњацима ТЈР.

Пети истраживачки задатак обухватио је испитивање односа способности евоцирања речи на различитим тест задацима. Резултати су показали да, иако постоји повезаност броја синтагматских одговора на ТАР и броја тачних одговора на БТИ и ТГ, само постигнућа на ТГ имају значајну предиктивну вредност за постигнућа у оквиру лексичке разноврсности код деце са СЈП. Овакав налаз сугерише да ће деца са СЈП која дају више синтагматских одговора у оквиру процене лексичког процесирања, као и више тачних одговора на тесту процене именована објеката и активности имати боља постигнућа у оквиру употребе свих врста речи у спонтаном говору. Међутим, само на основу постигнућа у оквиру именована активности може се значајно предвидети способност употребе свих врста речи у спонтаном говору. У погледу разноврсности садржајних речи, резултати су показали повезаност парадигматских и синтагматских одговора на ТАР, као и броја тачних одговора на БТИ и ТГ са скором употребе садржајних речи у спонтаном говору. Међутим, као и у погледу укупне лексичке разноврсности, и овде само постигнућа на ТГ имају значајну предиктивну вредност. Овај податак сугерише да ће деца са СЈП која дају више парадигматских и синтагматских одговора у оквиру процене лексичког процесирања, као и више тачних одговора на тесту процене именована објеката и

активности имати боља постигнућа у оквиру разноврсности садржајних речи. Међутим, само на основу постинућа у оквиру именованја активности може се значајно предвидети способност употребе садржајних речи у спонтаном говору код деце са СЈП. Са друге стране, код деце ТЈР утврђен је другачији образац, којим је показана повезаност броја синтагматских одговора на ТАР и броја тачних одговора на БТИ са скором лексичке разноврсности, док није није утврђена повезаност између зрелих типова одговора и тачних одговора на тестовима изолованог именованја са скором разноврсности садржајних речи.

Шести истраживачки задатак обухватио је испитивање односа лексичко-семантичких способности испитаника са специфичним језичким поремећајем и испитаника контролне групе, као и испитивање лексичко-семантичких способности у односу на присуство/одсуство ризико фактора могуће церебралне дисфункције. Резултати су показали да се деца са СЈП имају значајно лошија постигнућа у погледу изолованог именованја објеката и активности, као и у оквиру способности лексичко-семантичког процесирања, у поређењу са ТЈР децом. Такође, деца са СЈП значајно мање употребљавају све врсте речи у спонтаном говору, како садржајних тако и речи које нису пунозначне (речи из затворене класе) у поређењу са децом ТЈР. Резултати су показали да деца са СЈП и присутним ризико фактором церебралне дисфункције немају значајно мањи опсег вокабулара у односу на децу ТЈР. Међутим анализа узрасних разлика је показала да деца са СЈП и присутним ризико фактором значајно спорије напредују у погледу обима вокабулара у односу на децу са СЈП без ризико фактора церебралне дисфункције. Поред тога, ова деца испољавају значајно веће дефиците лексичког процесирања, који се манифестују сиромашним семантичким пољима, слабим везама унутар категорије појмова, као и тешкоћама у активацији лексичко-семантичког система, у поређењу са децом са СЈП без присутног ризико фактора неуролошке дисфункције. Резултати процене лексичке разноврсности и разноврсности садржајних речи су показали да деца са СЈП и присутним ризико фактором неуролошке дисфункције имају значајно нижа постигнућа у домену лексичке разноврсности али не и разноврсности садржајних речи у поређењу са децом са СЈП без присутног ризико фактора неуролошке дисфункције. Овакви резултати показују да ризико фактори неуролошке дисфункције значајно утичу на употребу речи из затворене класе али не и на употребу садржајних речи код деце са СЈП.

Упоредна анализа резултата кандидата са резултатима из литературе

Способност именованја. Резултати на тестовима изолованог именованја су показали да деца са СЈП дају значајно мање тачних одговора на тестовима изолованог именованја објеката и активности. Овакви подаци показују да ова деца имају мањи вокабулар у погледу именица и глагола у односу на вршњаке типичног развоја. Резултати нашег истраживања потврђују резултате претходних студија именованја објеката и активности код деце са СЈП (Dockrell et al., 2001; Sheng & McGregor, 2010a; Sheng & McGregor, 2010b; Vukovic et al., 2010). Резултати овог истраживања су показали да

између испитаника са специфичним језичким поремећајем и испитаника типичног развоја нема значајне разлике у дистрибуцију одговора на задацима именовања. У обе групе испитаника најзаступљенији су грешке семантичког типа и омисије одговора, док су псеудоречи и фонолошке грешке најмање заступљене. Оваква дистрибуција типова одговора код деце са поремећајем у језичком развоју показана је и у другим истраживањима (Brusewitz et al., 2010; Storms et al., 2004). Међутим, кандидат је утврдио благе разлике у дистрибуцији именовања објеката и глагола, где су у случају именовања објеката најзаступљенији тачни одговори, затим следе омисије па семантичке грешке, док су при именовању активности после тачних оговора најзаступљеније семантичке грешке, па омисије одговора. Ови подаци су у сагласности са резултатима ранијих истраживања којима је показано да деца типичног развоја, на узрасту од пет година, праве више омисија код именовања објеката, а више грешака семантичког типа код именовања активности (Masterson et al., 2008).

Способност лексичког процесирања. Резултати процене на Тесту слободних асоцијација речи су показали да деца са СЈП дају значајно мање парадигматских и синтагматских одговора, а значајно више незрелих одговора по типу ехолалија и омисија одговора. Ови подаци указују на изразит дефицит у лексичко-семантичком процесирању код деце са СЈП. Резултати нашег истраживања потврђују резултате претходних студија у којима су деца са СЈП испољила изразите дефиците у учењу семантичких карактеристика појмова (Alt et al., 2004; Alt & Plante, 2006; Gray, 2005; Nash & Donaldson, 2005), као и дефиците семантичког процесирања (Dockrell et al., 2003; McGregor & Appel, 2002; McGregor et al., 2002; Simmonds et al., 2005). Такође, резултати нашег истраживања потврђују и резултате студије Шенга и Мекгрегора (Sheng & McGregor, 2010a).

Резултати процене лексичког процесирања у оквиру појединачних врста речи (именице, придеви и глаголи) су показали да и деца ТЈР и деца са СЈП, на узрасту од пет до осам година, боље процесирају именице и придеве у односу на глаголе, као и да се способност лексичко-семантичког процесирања најбрже одвија у класи именица. Ови налази потврђују резултате студије Нисена и Хенриксена (Nissen & Henriksen, 2006). Резултати истраживања у оквиру ове дисретације су показали да деца са СЈП, и поред значајног кашњења у развоју језика, имају сличан образац лексичко-семантичког процесирања појединачних врста речи, као и њихови вршњаци типичног језичког развоја. Према томе, резултати које је кандидат утврдио у свом истраживању потврђују резултате студије Маинеле Арнолд и сарадника (Mainela-Arnold et al., 2010) у којој је такође показано да деца са СЈП значајно лошије процесуирају наведене врсте речи, али да имају исти образац развоја као и њихови вршњаци без језичког поремећаја.

Лексичка разноврсност. Резултатима овог истраживања показано је да деца са СЈП имају значајно нижи скор укупне лексичке разноврсности у односу на децу типичног развоја. Ови резултати потврђују резултате добијене у студији Хјуита и сарадника (Hewit

et al., 2005), који су закључили да лоша постигнућа у оквиру лексичке разноврсности, значајно мања дужина исказа, као и дефицити синтаксичке структуре представљају значајне карактеристике деце са СЈП. Резултати Тордардотир и Намазија (Thordardottir & Namazi, 2007) такође показују да деца са СЈП испољавају значајно лошија постигнућа на плану лексичке разноврсности у поређењу са децом типичног развоја, што су показали и резултати ове дисретације.

Утицај ризико фактора на језичке способности. Резултати нашег истраживања у оквиру процене изолованог именованња нису показали статистички значајне разлике у погледу броја тачних одговора и броја грешака између деце са СЈП и присутним ризико фактором и деце са СЈП без ризико фактора церебралне дисфункције. Међутим, уочена је значајна узрасна разлика између ове две групе испитаника, у погледу броја тачних одговора на оба теста именованња што показује да деца са СЈП и присутним ризико фактором значајно спорије напредују у погледу обима вокабулара.

Резултати процене постигнућа у оквиру лексичког процесирања код деце са СЈП, у зависности од присуства ризико фактора за церебралну дисфункцију, показали су да деца са СЈП са присуством ризико фактора дају значајно мање парадигматских одговора и одговора типа омисије од деце са СЈП без присуства ризико фактора. Овакви резултати показују да деца са СЈП и присутним ризико фактором испољавају значајније тешкоће у лексичком процесирању од деце са СЈП без присутног ризико фактора. Наши резултати потврђују резултате добијене у студији Милошевић и Вуковића (Milošević & Vuković, 2011) који су проучавали и утицај измењеног ЕЕГ налаза на способност дефинисања речи код деце са СЈП. Резултати наведене студије су показали значајан утицај измењеног ЕЕГ налаза на способност лексичко-семантичког процесирања код деце са СЈП.

Резултати процене укупне лексичке разноврсности показали су значајну разлику у постигнућима између две подгрупе деце са СЈП, док на плану разноврсности садржајних речи нису уочене значајне разлике између две подгрупе деце са СЈП. Деца са СЈП и присутним ризико фактором могуће церебралне дисфункције имала су значајно нижу укупну лексичку разноврсност у односу на децу са СЈП без присутног ризико фактора. Наши резултати су у складу са резултатима Ван Дер Спека и сарадника (Van Noort-Van Der Spek et al., 2010). Резултати наведене студије су показали да деца са присутним ризико фактором продукују значајно мање речи у односу на децу без присутног ризико фактора. Такође, резултати нашег истраживања су у складу и са резултатима истраживања Џениш и Седина (Jennische & Sedin, 2001) који су утврдили значајну повезаност неонаталних ризико фактора и лошијих постигнућа на плану дискурса.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је структурисао налазе истраживања на начин који омогућава јасан, систематичан и прегледан приказ резултата у областима именована објеката и активности, стратегија лексичког процесирања, лексичке разноврсности у наративном дискурсу и утицаја рзико фактора на лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем.

Комисија сматра да је начин приказивања и интерпретације резултата у складу са постављеним циљевима и задацима истраживања, методолошким правилима и етичким принципима.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Анализом урађене докторске дисертације кандидата Бојане Дрљан, Комисија констатује да рукопис **"Лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем"** представља оригинални научни рад који доприноси продубљивању знања о лексичким способностима деце са специфичним језичким поремећајем.

Докторска дисертација **"Лексичке способности деце са специфичним језичким поремећајем"** кореспондира са нацртом за израду докторске дисертације и садржи све неопходне елементе, који су јасно структурисани, презентовани, образложени и поткрепљени информацијама из релевантне литературе. Методологија и примењени инструменти процене, као и статистичка обрада резултата у складу су са циљевима и задацима истраживања. Добијени резултати интерпретирани су у контексту теоријских сазнања и налаза ранијих истраживања о способности именована, стратегијама лексичког процесирања, укупној лексичкој разноврсности и разноврсности садржајних речи у наративном дискурсу деце са поремећајима у језичком развоју. Оригиналноост докторске дисертације огледа се у избору предмета истраживања, заснованом на познавању савремених теоријских концепата и истраживачких студија, дизајну истраживања, анализи и интерпретацији резултата. Применом широке лепезе инструмената за процену лексичко-семантичких способности, утврђен је ниво усвојености појединих компоненти лексикона код деце са специфичним језичким поремећајем у поређењу са децом типичног језичког развоја. На основу резултата истраживања изнете су практичне импликације резултата истраживања и смернице за будућа истраживања лексичко-семантичких способности код деце са поремећајем у језичком развоју.

X ПРЕДЛОГ

Комисија са задовољством предлаже Већу за мастер, специјалистичке и докторске студије Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, да прихвати извештај и докторску дисертацију под називом "ЛЕКСИЧКЕ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ СА СПЕЦИФИЧНИМ ЈЕЗИЧКИМ ПОРЕМЕЋАЈЕМ", кандидата Бојане Дрљан упути у даљу процедуру.

КОМИСИЈА

Др Миле Вуковић, редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију

Др Славица Голубовић, редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију

Др Мирјана Петровић Лазић, редовни професор
Универзитет у Београду – Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију

Др Весна Половина, редовни професор
Универзитет у Београду – Филолошки факултет